

УДК 343.34

DOI <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2020.1-2.15>**Т. О. Рекуненко**

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного права і процесу та митної безпеки
Університету державної фіскальної служби України

ЩОДО ПИТАННЯ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ОСІБ, ПОВ'ЯЗАНИХ ЗІ ЗДІЙСНЕННЯМ ФІНАНСУВАННЯ ТЕРОРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглянуто основні питання організації проведення ідентифікації осіб, які пов'язані з фінансуванням тероризму в Україні та світі. Під час розгляду актуальності питання зазначено аспект організації роботи Державної служби фінансового моніторингу України та Національного банку України в питанні ідентифікації клієнтів у протидії тероризму.

У процесі дослідження даного питання акцентовано значення забезпечення ефективної роботи суб'єктів первинного фінансового моніторингу щодо запобігання та протидії фінансуванню тероризму. Зроблено акцент на тому, що активізація тероризму та сепаратизму в Україні по-новому формулює завдання боротьби з їх фінансуванням і вимагає жорстких заходів із контролю за фінансовими потоками. На нашу думку, діяльність щодо виявлення й ефективного блокування каналів фінансової підтримки терористичних і сепаратистських організацій повинна бути одним із ключових напрямів довгострокової стратегії діяльності державних органів. Адже саме фінансування надає можливості для здійснення терористичних актів, забезпечує відповідну підготовку терористів, їх технічне оснащення. Відстеження фінансових потоків і операцій, що можуть бути пов'язані з терористичною діяльністю, а також розуміння механізмів отримання, використання й управління коштами терористичними організаціями незалежно від їхнього розміру та виду діяльності надзвичайно важливі для виявлення і протидії тероризму та його фінансуванню.

Успішна боротьба з фінансуванням тероризму (національним та/або міжнародним) також потребує постійної міжвідомчої взаємодії всіх членів національної системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, а також міжнародного співробітництва в цій сфері.

Ключові слова: ідентифікація клієнта, моніторинг, тероризм, Державна служба фінансового моніторингу, Національний банк України.

Постановка проблеми. Нові тенденції в розвитку міжнародного тероризму створюють додаткові виклики для національної та міжнародної безпеки і потребують належного реагування. З огляду на це, заходи з удосконалення антитерористичної політики і боротьби з тероризмом як на національному, так і на міжнародному рівнях повинні мати перманентний характер, навіть за умов низького рівня відповідної загрози.

Нині зусилля багатьох країн спрямовані на посилення захисту від терористичної загрози. Аналіз антитерористичної діяльності міжнародних і регіональних організацій, а також державної політики низки країн світу дозволяє виокремити актуальні тенденції протидії тероризму.

Актуальність останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження теоретично-методологічних засад і вивчення окремих

аспектів протидії тероризму зробили такі українські та закордонні вчені, як: В. Крутов, В. Антипенко, А. Дорошенко, В. Ліпкан, Л. Мошкова, І. Шкурат, Я. Дашкевич, В. Кудрявцев, В. Тимошенко, С. Дрьомов, Бенджамін Дженкінс, Ернст Аречага, Раймон Арон, Юджин Дінстейн та інші.

Водночас аналіз динаміки здійснення терористичних актів як в Україні, так і у світі свідчить про застосування терористами нових форм, засобів, висування нових вимог, обґрунтувань, залучення виконавців, що свідчить про доцільність подальшого вивчення науковцями і практиками цих ганебних явищ з метою їх уникнення [1].

Виклад основного матеріалу. 12 грудня 2016 р. на засіданні Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй ухвалено резолюцію № 2322 (одним з авторів якої є Україна), що

закликає держави до посилення та розширення міждержавної взаємодії та взаємодопомоги у сфері боротьби з тероризмом, обміну інформацією щодо терористичних організацій і бойовиків-терористів, включаючи їхні біометричні та біографічні дані. У документі також зазначається важливість співробітництва між судовими та правоохоронними органами щодо розслідування злочинів, пов'язаних із тероризмом.

У грудні 2016 р. Єврокомісія представила комплекс заходів із боротьби з фінансуванням тероризму щодо посилення прикордонного контролю, удосконалення Шенгенської інформаційної системи (SIS).

Зазначений комплекс передбачає збільшення контролю за перевезенням готівкових коштів і золота під час перетину кордонів Європейського Союзу (далі – ЄС). Особи, які викликають підозри, мають ретельно перевірятися, навіть якщо вони ввозять у ЄС менше дозволених 10 тис. євро. Для підвищення ефективності контролю за готівковими коштами та банківськими картками, що пересилаються поштою, більше повноважень отримують митні органи. Єврокомісія також пропонує запровадити загальні правила щодо боротьби з відмиванням коштів і ліквідації джерел фінансування екстремістських організацій [2].

У зв'язку зі складною ситуацією у східних регіонах України, наслідком якої є захоплення заручників, цивільних і військових об'єктів, загострення суспільно-політичної обстановки та людські жертви, актуальним є питання позбавлення осіб, пов'язаних із терористичною та сепаратистською діяльністю, джерел фінансування.

Відповідно до ст. 6 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» (далі – Закон), суб'єкт первинного фінансового моніторингу (далі – суб'єкт) повинен:

– виявляти фінансові операції, стосовно яких є достатні підстави підозрювати, що вони пов'язані, стосуються або призначені для фінансування тероризму, та в день їх виявлення або спроби їх проведення інформувати про це Держфінмоніторинг України та визначені законом правоохоронні органи, зокрема Службу безпеки України;

– здійснювати класифікацію своїх клієнтів з урахуванням критеріїв ризиків, визначених Держфінмоніторингом України й органами, що

здійснюють регулювання та нагляд за їх діяльністю, під час проведення ними фінансових операцій, що можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму, і вживати застережних заходів щодо клієнтів, діяльність яких свідчить про підвищений ризик проведення ними таких операцій [3].

Ураховуючи викладене, суб'єкт під час встановлення ділових відносин визначає за відповідними критеріями, зокрема за типом клієнта, географічним розташуванням країни реєстрації клієнта або установи, через яку він здійснює передачу (отримання) активів, і видом товарів та послуг, рівень ризику клієнта.

Високий рівень ризику присвоюється клієнтам, які включені до Переліку осіб, пов'язаних зі здійсненням терористичної діяльності або щодо яких застосовано міжнародні санкції, що формується Держфінмоніторингом України, та клієнтам, стосовно яких у суб'єкта виникають підозри, що вони здійснюють або причетні до фінансування тероризму [4].

Для забезпечення ефективної роботи суб'єктів первинного фінансового моніторингу щодо запобігання та протидії фінансуванню тероризму особливого значення набуває створення інформаційних баз осіб, пов'язаних зі здійсненням терористичної діяльності або щодо яких застосовано міжнародні санкції.

В Україні порядок формування переліку осіб, пов'язаних зі здійсненням терористичної діяльності або стосовно яких застосовано міжнародні санкції, визначається Кабінетом Міністрів України. Відповідно до Порядку формування переліку осіб, пов'язаних із провадженням терористичної діяльності або щодо яких застосовано міжнародні санкції, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 25 листопада 2015 р. № 966, підстави для внесення Держфінмоніторингом України юридичної чи фізичної особи до переліку такі:

1) вирок суду, що набрав чинності, про визнання фізичної особи винною у вчиненні злочинів, передбачених ст. ст. 258–258–5, 439 і 440 Кримінального кодексу України, рішення суду щодо віднесення (визнання) організації, юридичної або фізичної особи до такої (такою), що пов'язана із провадженням терористичної діяльності або розповсюдженням зброї масового знищення;

2) відомості, що формуються міжнародними організаціями або уповноваженими ними органами, про організації, юридичних та фізичних

осіб, які пов'язані з терористичними організаціями або терористами, а також про осіб, щодо яких застосовано міжнародні санкції;

3) вироки (рішення) судів, рішення інших компетентних органів іноземних держав стосовно організацій, юридичних або фізичних осіб, пов'язаних із провадженням терористичної діяльності або розповсюдженням зброї масового знищення, які визнаються Україною відповідно до міжнародних договорів України [5].

Відомості, що формуються міжнародними організаціями або уповноваженими ними органами, про організації, юридичних і фізичних осіб, які пов'язані з терористичними організаціями або терористами, а також про осіб, щодо яких застосовано міжнародні санкції, розміщуються на офіційних сайтах таких організацій, як Організація Об'єднаних Націй, Рада Європи, Державне казначейство Сполучених Штатів Америки й ін.

Перелік осіб, пов'язаних зі здійсненням терористичної діяльності або стосовно яких застосовано міжнародні санкції, містить таку інформацію:

1) щодо громадян України – прізвище, ім'я та по батькові, дата народження, серія та номер паспорта або іншого документа, що посвідчує особу, дата видачі і найменування органу, що їх видав, місце перебування та/або проживання, реєстраційний номер облікової картки платника податків або серія та номер паспорта (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків і офіційно повідомили про це відповідний контролюючий орган і мають відмітку в паспорті), а щодо громадян України, зареєстрованих як фізичні особи-підприємці, – також (за наявності) реквізити банку, у якому відкрито рахунок, і номер банківського рахунку;

2) щодо юридичних осіб-резидентів – повне найменування, місцезнаходження, ідентифікаційний код згідно з ЄДРПОУ, реквізити банку, в якому відкрито рахунок, і номер банківського рахунку;

3) щодо іноземців та фізичних осіб без громадянства – прізвище, ім'я та, за наявності, по батькові, за наявності, громадянство чи підданство, дата народження, серія та номер паспорта або іншого документа, що посвідчує особу, дата видачі та найменування органу, що його видав, місце перебування та/або постійного чи тимчасового проживання;

4) щодо юридичних осіб-нерезидентів – повне найменування, місцезнаходження, реквізити банку, у якому відкрито рахунок, номер банківського рахунку [5].

Порядок доведення до відома суб'єктів первинного фінансового моніторингу переліку осіб, пов'язаних із провадженням терористичної діяльності або щодо яких застосовано міжнародні санкції, був затверджений наказом Міністерства фінансів України від 5 травня 2016 р. № 475. Відповідна інформація розміщується на офіційному вебсайті Держфінмоніторингу у файлах форматів XML та PDF за структурою та реквізитами, визначеними в Інструкції з унесення інформації до переліку осіб, пов'язаних із здійсненням терористичної діяльності або стосовно яких застосовано міжнародні санкції.

Розміщення на офіційному вебсайті Держфінмоніторингу Переліку осіб (змін до нього, Переліку осіб зі змінами до нього на поточну дату) здійснюється не пізніше наступного робочого дня з моменту його затвердження та супроводжується відповідним повідомленням у розділі новин сайту Державної служби фінансового моніторингу України.

Банки зобов'язані використовувати програмне забезпечення, яке уможливорює виявлення фінансової операції та її зупинення безпосередньо до проведення, якщо її учасником або вигодонабувачем за нею є особа, яку включено до переліку осіб, пов'язаних зі здійсненням терористичної діяльності або щодо яких застосовано міжнародні санкції [5].

Попри постійні зміни в кількісному та видовому значенні терористичних угруповань, а також викликаних їхньою діяльністю загроз, основні потреби терористів у зборі, переміщенні та використанні коштів залишилися незмінними. Однак зміни розмірів, складу і структури терористичних організацій миттєво призводять до зміни способів, які вони застосовують для збору й управління фінансовими ресурсами (грошовими коштами). Виникнення новітніх викликів та загроз вимагає їх постійного вивчення й аналізу. Результати такого аналізу зображуються у вигляді типологічних досліджень, які зазвичай доповнюють наявні.

Ризики фінансування тероризму та сепаратизму зумовлені низкою причин, зокрема:

– економіка України передбачає широке коло використання готівкових коштів;

– слабкий контроль за реєстрацією юридичних утворень та складність алгоритму процесу перевірки кінцевих бенефіціарних власників;

– встановлені певні обмеження на проведення перевірок юридичних утворень;

– неконтрольованість деяких ділянок державного кордону.

Ризики фінансування тероризму та сепаратизму посилюються через стратегічне географічне розташування України.

Аналіз антитерористичної діяльності міжнародних і регіональних організацій, а також політик низки країн світу дозволяє виокремити низку актуальних тенденцій протидії тероризму, серед яких можна виділити такі:

1) посилення міжнародної взаємодії та обміну інформацією між країнами з питань боротьби з тероризмом;

2) удосконалення міжвідомчої взаємодії й обміну інформацією між компетентними органами з питань боротьби з тероризмом на національному рівні;

3) покращення здійснення просвітницьких превентивних заходів серед населення;

4) використання сучасних інформаційно-технічних засобів;

5) посилення боротьби з фінансуванням тероризму;

6) підвищення контролю за міграційними процесами у світі;

7) удосконалення нормативно-правової бази з урахуванням сучасних викликів і загроз.

Відповідно до дослідження ФАТФ «Фінансування тероризму», розміри та структура терористичних організацій можуть бути різноманітними: у найбільших із них органи управління подібні до тих, що використовуються для управління державою, невеликі ж терористичні організації не мають взагалі вищих органів управління, у зв'язку із чим регулюють свою діяльність самостійно.

Потреба у фінансуванні безпосередньо залежить від розмірів терористичних організацій та суттєво різниться. Фінансування потрібно не тільки для здійснення конкретних терористичних операцій, але і для розвитку самої терористичної організації, забезпечення її поточної діяльності та створення умов для подальшого розвитку. Значну частку всього фінансування становлять витрати, пов'язані із забезпеченням поточної діяльності терористичної організації, вербуванням нових членів, плануванням і постачанням матеріально-технічного забезпечення. Для підтримки функціонування міжнародних терористичних мереж і досягнення поставлених ними цілей необхідна добре розвинена інфраструктура. Для створення такої інфраструктури, просування ідеології тероризму, а також фінансування законної діяльності, яка виконує функції маскування, потрібні значні кошти [6].

Висновки. Підбиваючи підсумки, варто сказати, що активізація тероризму та сепаратизму в Україні по-новому формулює завдання боротьби з їх фінансуванням і вимагає жорстких заходів із контролю за фінансовими потоками. Тому діяльність щодо виявлення й ефективного блокування каналів фінансової підтримки терористичних і сепаратистських організацій повинна бути одним із ключових напрямів довгострокової стратегії діяльності державних органів. Адже саме фінансування надає можливості для здійснення терористичних актів, забезпечує відповідну підготовку терористів, їх технічне оснащення. Відстеження фінансових потоків і операцій, що можуть бути пов'язані з терористичною діяльністю, а також розуміння механізмів отримання, використання й управління коштами терористичними організаціями незалежно від їхнього розміру та виду діяльності надзвичайно важливі для виявлення та протидії тероризму та його фінансуванню [7].

Успішна боротьба з фінансуванням тероризму (національним та/або міжнародним) також потребує постійної міжвідомчої взаємодії між усіма членами національної системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, а також міжнародного співробітництва в цій сфері.

Список використаної літератури:

1. Чередниченко О., Чередниченко А. Актуальні питання боротьби з тероризмом в Україні в сучасних умовах. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2017. № 57.
2. Актуальні питання протидії тероризму в Україні та світі : аналітична доповідь / Національний інститут стратегічних досліджень. Київ, 2017. URL: http://old2.niss.gov.ua/content/articles/files/aktualniPitannya_press-1c1ef.pdf.
3. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18> (дата звернення: 23.01.2020).
4. Міністерство інфраструктури України. URL: <https://mtu.gov.ua/content/finansoviy-monitoring.html> (дата звернення: 23.01.2020).
5. Порядок формування переліку осіб, пов'язаних із провадженням терористичної діяльності або щодо яких застосовано міжнародні санкції. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966-2015-%D0%BF> (дата звернення: 23.01.2020).

6. Актуальні питання протидії тероризму у світі та в Україні : аналітична доповідь. URL: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/aktualniPitannya_press-1c1ef.pdf.
7. Ризики тероризму та сепаратизму. Державна служба фінансового моніторингу України. URL: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2018/20180103/2017%20Teror.pdf.

Rekunenko T. O. On the issues of identification of persons related to terrorist activity financing

The article deals with the main issues of organizing the identification of persons involved in terrorist financing in Ukraine and in the world. The issue of organization of work of the State Financial Monitoring Service of Ukraine and the National Bank of Ukraine in the field of counter-terrorism customer identification was considered during the consideration of the urgency of the issue.

During the study of this issue, the importance of ensuring the effective work of the entities of the primary financial monitoring on the prevention and counteraction to the financing of terrorism was formed. Emphasis is placed on the fact that the revitalization of terrorism and separatism in Ukraine redefines the task of combating their financing and requires rigid measures to control financial flows. In our opinion, activities to identify and effectively block channels of financial support for terrorist and separatist organizations should be one of the key strands of a long-term strategy for government bodies. Indeed, the financing itself provides opportunities for terrorist acts, providing appropriate training to terrorists, their technical equipment. Tracking the financial flows and operations that may be associated with terrorist activity, as well as understanding the mechanisms for obtaining, using and managing the funds of terrorist organizations, regardless of their size and type of activity, are extremely important for detecting and countering terrorism and its financing.

The successful fight against terrorist financing (national and / or international) also requires constant interagency cooperation between all members of the national system of preventing and counteracting the legalization (laundering) of proceeds of crime, terrorist financing and the financing of the proliferation of weapons of mass destruction and international cooperation. sphere.

Key words: customer identification, monitoring, terrorism, State Financial Monitoring Service, National Bank of Ukraine.